

Consell de guerra contra el mestre Antoni Albert i Nieto

Causa 1056/36

per Luis Ruiz Val

El divendres 6 de desembre del 1935, diverses personalitats retien homenatge al mestre Antoni Albert i Nieto, amb motiu dels seus cinquanta anys de dedicació a l'ensenyament. L'acte es va celebrar a l'Hotel Isla Blanca. A la commemoració s'hi va sumar *Diario de Ibiza*. Les pàgines 2 i 3 estaven plenes de frases de reconeixement, entre elles la del governador civil Joan Mament, la del periodista i polític Carles Roman, la de l'inspector de Primera Ensenyança Joan Capó, o la del seu amic i director de l'Escola Graduada Emili Garcia-Rovira. I una, molt afectuosa, va ser la de Manuel Sorà Bonet, director de l'Institut de Segona Ensenyança d'Eivissa, que li va donar un àlbum amb signatures d'exalumnes alhora que reconeixia que cinquanta anys de dedicació representaven tota una vida. I acabava dient: «Como Director del Instituto y como antiguo alumno del señor Albert, siempre tuyo, afectísimo amigo, MANUEL SORÀ».

Antoni Albert i Nieto havia nascut a Eivissa el 17 d'octubre del 1867. Era fill d'un mestre català, Antoni Albert i Baquer, i de mare eivissenca, Josepa Nieto i Prats. Als pocs mesos del seu naixement, la família es va traslladar a Palma. Allí va estudiar primera ensenyança al Col·legi Sant Sebastià, del qual el seu pare era el director, i batxillerat a l'Institut Balear. El juny del 1883 es va traslladar a Barcelona per estudiar Dret. El 1886, va morir el seu pare i Antoni Albert va abandonar els estudis de Dret per tornar a Palma i exercir la direcció del col·legi.

Antoni Albert
passejant
pel moll
d'Eivissa.

El 1889, animat per un comerciant, s'embarcà en un viatge a Puerto Rico, però l'any següent va tornar a Eivissa. Llavors va posar en marxa el Colegio Albert, un centre privat de primera i segona ensenyança, i va exercir també com a professor del Col·legi Municipal de Segona Ensenyança. El 1894 es va casar amb na Francisca «Paca» Nieto i Prats, amb la qual va tenir quatre filles i tres fills. Vivien al

carrer Amadeu, núm. 16, de la ciutat d'Eivissa.

El 1898 va intentar constituir a Eivissa una lògia maçònica que s'anomenaria La Fraternal, constitució que no va ser possible perquè el Gran Orient Espanyol exigia un mínim de set mestres maçons per fundar-la, condició que no es complia. No obstant això, en una carta dirigida a Miguel Morayta, Gran Mestre del Gran Orient Espanyol,

Antoni Albert ho lamentava perquè estava convençut que un bon nombre d'eivissencs s'hi afegiria, «a causa dels atropellos als quals eren sotmesos per la gent de sotana» (Romero i Vidal 2004: 19).

El 1911 era secretari de la Sociedad Económica Ibicenca de Amigos del País i director del periòdic *El Resumen*. El 1922 es va fundar el Pòsit de Pescadors, del qual va ser secretari-comptador. Va ser regidor de l'Ajuntament d'Eivissa entre 1924 i 1925, durant la dictadura de Primo de Rivera, i també durant tot el període de la Segona República, entre 1931 i 1936. Va ser secretari del Casino Republicano, corresponent de la Reial Acadèmia de la Història i president de la Biblioteca Popular, la majoria dels llibres de la qual eren de la seva propietat (Cardona 1991: 38).

Com a docent, també va ser mestre del Pòsit de Pescadors, a més d'impulsor de les primeres colònies escolars, de l'Escola Graduada d'Eivissa i de l'Institut de Segona Ensenyança. Va ser militant republicà, fundador i president del Partit Republicà Radical Socialista i d'Unió Republicana d'Eivissa. També va ser fundador i president de l'agrupació local de l'Aliança de Llaureadors, un sindicat de pagesos lligat al Partit Republicà Radical Socialista.

Va publicar diversos articles al *Diario de Ibiza*, així com també al periòdic quinzenal *Masas* i al setmanari *Cultura Obrera*. En aquests dos últims signava com «II Espartaco».

El 19 de juliol del 1936, el General Goded, comandant militar de Balears, declarà l'estat de guerra a les illes Balears i el comandant militar d'Eivissa i Formentera, el capità García Ledesma, destituí la gestora municipal, de la qual formava part el propi Antoni Albert i Nieto, a més de Vicent Colom Torres, Agustí Gutiérrez Serra, Josep Roselló Torres, Francesc Mas Serra, Ignasi Tur Palau, Joan Marí Escandell, Francesc Redolat Peris, Miquel Moncada Boned, Antoni Martínez Juliana i Joan Antoni Palerm Vich.

Amb l'arribada dels milicians, el 8 d'agost, aquesta gestora tornà a

Antoni Albert
amb un
personatge
no identificat,
al moll
d'Eivissa.

ocupar el govern municipal, però va tornar a cessar el 20 de setembre, amb l'ocupació d'Eivissa per les tropes franquistes. A partir d'aquell moment s'inicia una repressió sistemàtica sobre individus de militància o simpaties republicanes, o bé contra els seus familiars. Antoni Albert tenia aleshores 69 anys.

El 26 d'octubre del 1936, el nou comandant militar d'Eivissa, Gonzalo Arnica, ordenà l'inici de la Causa 1056/36 contra Antoni Albert i Nieto «por su actuación contra el Movimiento Nacional». El 28 d'octubre és detingut i el primer de novembre és cridat a declarar davant del jutge militar.

La instrucció del consell de guerra contra Antoni Albert va tenir quatre jutges: els alferes Amador Tur Oliver i Luis Martínez Jiménez, el tinent José Fernández Quetglas i el tinent coronel Pedro Mateu Mairata. Tot i que setze persones proce-

dents de tots els estaments socials i ideològics varen declarar a favor d'Antoni Albert, l'efecte d'aquests testimonis sobre la sentència va ser nul. En aquest procés, a més de barrejar-s'hi qüestions personals, s'evidencia clarament l'objectiu que tenien els consells de guerra de Franco: «castigar de forma exemplar aquells que s'havien oposat al triomf del franquisme i aterrar els indiferents» (Fontana 1986: 9). Les declaracions dels caps de la policia i de Falange eren proves irrefutables. A més, es va afegir en contra seva el seu pitjor enemic: el seu consogre Joan Torres Roig, «Batlet».

També és sorprenent que aquest consell de guerra no es va iniciar per la seva militància al Partit Radical Socialista, a Unió Republicana, a la gestora del Front Popular, o la seva pretensió de constituir una lògia maçònica a Eivissa, sinó pel fet d'haver estat nomenat presi-

Homenatge als pescadors majors. Dalt a la dreta, amb capell, Antoni Albert.

dent de la Creu Roja per part del Comitè Antifeixista d'Eivissa. I la principal prova era una gasetilla, publicada al *Diario de Ibiza* del dimarts 8 de setembre, que deia:

Por la Delegación de Asistencia Social del Comité Popular Antifascista, ha sido designado como presidente de la Cruz Roja en Ibiza el veterano camarada Antonio Albert Nieto. Celebramos que el nombramiento para dicho cargo haya recaído en un camarada como Albert, quien sabrá cumplir adecuadamente los humanitarios sentimientos que caracterizan a la Cruz Roja.

Per a les noves autoritats franquistes, aquestes paraules mostaven la total complicitat d'Antoni Albert amb la República. Albert va declarar al jutge que era soci de la Creu Roja des de 1911, que es va creure obligat a acceptar el càrrec de president «per humanitarisme i perquè no n'hi havia egoisme de cap tipus», que durant els greus successos del 13 de setembre havien perdut la vida molts homes innocents, entre ells tres nebots seus, que no hi havia cap víctima que no fos amic seu i que els dies següents havia visitat els ferits a l'hospital per comprovar que se'ls atenia convenientment.

A la causa s'hi va incorporar un informe del cap de la policia d'Eivissa, de data 25 de novembre. Manifestava que Antoni Albert, abans de la dominació marxista en aques-

ta illa, ja era una persona «francament esquerranosa», que havia fet molta propaganda en favor de les esquerres. Que havia estat encarregat de la custòdia del Pòsit Marítim de Pescadors, netament esquerranós; president de la Creu Roja, nomenat pel Comitè Revolucionari; un càrrec en Unió Republicana i organitzador de l'Aliança de Llauradors. I que, quan es va constituir la Comissió Gestora, després de les eleccions, va ser un dels que van animar la gent a llençar a la mar els quadres que hi havia al saló de sessions de l'Ajuntament.

Es referia el cap de la policia a un fet que va ocórrer la nit del 20 al 21 de març del 1936. El dia 20, la Comissió Gestora havia aprovat que uns quadres d'eivissencs «il·lustres» fossin retirats del saló de plens. Alguns assistents a la sessió els volien llençar per les finestres en aquell moment, però ho van impedir els propis membres de la gestora. No obstant això, a la nit, uns desconeguts van entrar al saló, van retirar aquells quadres i els van llençar a la mar. A la tarda del dia 21, en una sessió d'urgència, el president Vicent Colom va condemnar el fet perquè creia que desprestigiava la feina de la Comissió i fins i tot va reconèixer que havia pensat presentar la seva dimissió. Albert va afirmar que tot ciutadà «conforme» havia de protestar enèrgicament davant aquell acte vandàlic. El *Diario de Ibiza* del dia 23 informava de la

sessió solidaritzant-se amb el senyor Colom, la resta de la gestora i el «poble sensat». Així com la gasetilla del dia 8 de setembre havia servit per incriminar Antoni Albert, aquesta notícia no va servir per desmuntar l'acusació del cap de policia d'Eivissa contra ell.

El 28 de novembre del 1936 el jutge va tornar a interrogar l'acusat. Antoni Albert va declarar que el Pòsit Marítim de Pescadors no era una associació esquerranosa. Va confessar que va ser president de l'Aliança de Llauradors i que, per encàrrec de Marcel·lí Domingo i amb l'ajuda de Luis Madroñero Viota, va fundar a Eivissa el Partit Republicà Radical Socialista, del qual també va ser president. Que també havia estat president d'Unió Republicana.

El jutge li va preguntar per la seva actuació durant el «domini roig», al qual va dir que des del dia 8 de juliol fins al 30 d'agost va passar les seves vacances a Sant Antoni, circumstància que podien confirmar n'Andreu Tur i Tur, secretari de l'Ajuntament, n'Alfons Ribas Piqué, comerciant, en Joan Gelabert, veterinari, i en Joan Riera, farmacèutic, entre d'altres. Que el dia 30 d'agost es va traslladar a la finca «ses Benites», propietat de la seva esposa, situada a Jesús, passant per Sant Rafel, pel camí de sa Creu des Magres. Que el diumenge 13 de setembre va tornar a Sant Antoni pel mateix camí, amb la seva esposa i fills, cosa que poden confirmar els senyors Antoni Marí Roselló, Antoni Cardona Ventura i Antoni Ribas Ramon, tots ells veïns de Jesús, o el periodista Bartomeu Roselló i Tur, resident a Eivissa. Que, per tant, no havia «actuat amb els rojos». Les declaracions de tots els testimonis confirmaren la versió d'Antoni Albert.

El 6 de febrer del 1937 el cap de policia d'Eivissa tornava a declarar. Afirmava que l'Aliança de Llauradors, fundada per Antoni Albert Nieto, estava afiliada a la Casa del Poble i el seu objectiu era anar contra els propietaris de les finques. Tant és així que quan la dominació dels «rojos» en aquesta illa, els ma-

jorals s'havien apoderat de les terres. Els productes els entregaven al Comitè Revolucionari. La persona que en pot donar extensos detalls és en Joan Torres Roig, «Batlet».

Aquell mateix mes de febrer va arribar al jutge l'informe del cap de Falange d'Eivissa, Norbert Torres. L'autor declarava que Antoni Albert havia fundat l'Aliança de Llauradors i que havia estat regidor de l'Ajuntament republicà. Que en declarar-se l'estat de guerra va ser destituït, però que en arribar els «rojos» a l'illa, va ser nomenat novament. Que durant el «domini roig» el Comitè Popular Antifeixista el va nomenar president de la Creu Roja. I acabava dient: «agitador de masses, va ser una de les persones que més ha contribuït perquè la gent del camp s'afiliï als partits d'extrema esquerra».

El 30 de setembre el jutge cridà Joan Torres Roig «Batlet». En la seva declaració, confirmà tot el que havia dit el cap de la policia i va afegir que feia molt de temps que coneixia Antoni Albert, que sempre l'havia considerat un individu d'idees «esquerranoses avançades», militant de partits afins i president del Partit Radical Socialista.

Els mesos de novembre i desembre del 1937 hi va haver diverses declaracions per part de la defensa. Les de Joan Riera Ferrer, patró de cabotatge, Josep Tur Escandell «Turquet», d'ofici cafeter, i d'Antoni Ribas Ribas, propietari del Cafè Universal, emplaçat al núm. 12 del passeig de Vara de Rey, van coincidir que la societat Aliança de Llauradors tenia com a objectiu afavorir igualment propietaris i majorals. Lluís Juan Riquer, secretari del jutjat municipal de Sant Antoni, manifestà que el processat no havia fet altra cosa que treballar en benefici de la seva terra i que mai havia tingut idees extremistes. Andreu Tur i Tur, secretari de l'Ajuntament de Sant Antoni, va declarar que el processat sempre havia treballat en benefici de la seva terra, i havia aconseguit millores amb les seves gestions, i que mai l'havia considerat d'idees extremistes. Ernest Castelló Juan, alferes provisional d'In-

Antoni Albert amb els seus alumnes del Pòsit de Pescadors.

fanteria, va dir que l'acusat no tenia idees extremistes i que no havia fet altra cosa que treballar en benefici de la seva terra; que ell mateix havia estat alumne seu i que mai li havia escoltat cap manifestació contrària a la moral i als bons costums. Gabriel Moner Amengual, natural de Palma i administrador del Crèdit Balear, va declarar que considerava que el processat no era d'idees extremistes, que feia set anys que el coneixia i assegurava que havia treballat per la seva terra.

Manuela Puget Chorat, mare de Just Tur Puget, vídua i natural d'Eivissa, va ser preguntada si com a propietària de finques tenia notícia que el senyor Albert hagués fet propaganda entre els majorals en contra dels propietaris. Va declarar que ella en tenia sis i que mai els havia escoltat res de semblant, que suposava que es tractava de fabulacions. Que coneixia des de nen el senyor Albert i que sabia que s'havia dedicat a l'ensenyament sense sortir-se dels beneficis de la moral i la religió.

Manuel Sorà Bonet, director de l'Institut d'Eivissa, va dir que li constava que va fer ús de les seves influències en benefici de la seva terra en diferents ocasions, que no li constava que hagués fet pressions als majorals en perjudici dels propietaris, que havia estat alumne seu quan el senyor Albert era professor del Col·legi Municipal de Segona Ensenyança d'Eivissa i que la

seva actitud va ser sempre ajustada als textos i programes.

José Sáez Martínez, notari, natural d'Uleila del Campo, Almeria, va declarar que no li constava que el processat fos persona d'idees extremistes, sinó de bones idees i de provat humanitarisme.

Finalment va declarar Bartomeu Ribas Noguera, natural de Santa Eulària i degà de la catedral d'Eivissa, qui afirmà que no li constava que el processat fos d'idees extremistes, que havia treballat en benefici de la seva terra i realitzat gestions que havien donat feliç resultat al camp de l'ensenyament, i que el considerava persona de sentiments humanitaris i incapaç de fer mal a ningú.

L'1 de febrer del 1938, el jutge sol·licità el trasllat d'Antoni Albert a la presó de Can Mir, a Palma. El dia 17 un escrit de la presó informava que acabava d'ingressar procedent d'Eivissa «el paisano» Antoni Albert Nieto.

El 7 d'abril del 1938, «Segundo Año Triunfal», es va celebrar el consell de guerra. L'escrit del fiscal exposava les conclusions següents:

Atribuïm al processat una intervenció dissolent de propaganda i actuacions originàries de l'actual estat de rebel·lia, des de càrrecs com el de gestor municipal durant el règim del Front Popular, agitador de masses de la pagesia en favor d'idees extremistes i de lluita de classes, activitats totes

Antoni Albert i la seva esposa, Francisca Nieto, el 16 de setembre del 1920.

elles que li van atorgar una certa rellevància i prestigi entre les personalitats polítiques esquerranes de l'anomenat Front Popular, que van motivar la designació del processat per part del Comitè Antifeixista com a president de la Creu Roja durant el curt regnat del terror roig en aquella illa. De les seves pròpies declaracions, així com d'alguns testimonis solvents, com el de Joan Torres Roig «Batlet», es desprèn que el processat va dedicar gran part de les seves activitats a l'organització, foment i desenvolupament d'agrupacions, societats i entitats que, sota pretext de reivindicacions socials justes i humanitàries, desenvolupaven activitats polítiques partidistes, sembrant la discòrdia entre les diferents classes socials. Tot allò va provocar l'estat de malestar que venia patint la nostra Pàtria des de l'adveniment al poder del nefast Front Popular, la desgraciada i criminal actuació del qual és causa de crims i atropellaments de tot tipus de gènere que es venen cometent. Va ser encarregat per Marcel·lí Domingo d'organitzar a Eivissa, juntament amb Luis Madroñero, el Partit Republicà Radical Socialista, del qual va ser president. Va ser també fundador i organitzador de la societat anomenada Aliança de Llauradors, el matís dissolent de la qual s'ha acreditat durant el curt domini roig a Eivissa en complir les ordres del Comitè Revolucionari relatives a l'entrega per

part dels colons i majorals dels productes agrícoles a la cooperativa marxista en perjudici dels seus legítims propietaris. Va ser també secretari del Pòsit de Pescadors, entitat de matís esquerranós. No obstant això, on s'expressa amb un caràcter més significatiu la seva identificació ideològica i sentimental amb els postulats, mètodes i finalitats amb l'anomenat Front Popular, és en la seva elecció com a gestor municipal a les eleccions del 14 d'abril (sic) càrrec que el va acreditar com a veterà camarada antifeixista i li va valer la seva designació com a President de la Creu Roja.

El fiscal acabava sol·licitant per a Antoni Albert i Nieto la pena de sis anys i un dia de presó major com a autor d'un delictes d'inducció a la rebel·lió, previst a l'article 240 del Codi de Justícia Militar.

El tinent d'infanteria Gaspar Reynés Quintana, encarregat de la defensa, també va exposar els seus arguments:

Enfront dels 17 testimonis de totes les classes socials, des del degà de la catedral al patró de cabotatge, del notari al pagès, només n'hi ha un en contra d'Antoni Albert: Joan Torres Roig «Batlet», el seu consogre, el seu enemic acèrrim. Només ell el considera d'idees extremistes. La resta, persones d'honradesa reconeguda, neguen aquesta apreciació. Els seus alum-

nes, i per les seves aules han passat tres generacions, afirmen que mai li van escoltar manifestacions esquerranoses o contràries als bons costums. La suposada inducció a la rebel·lió només se sustenta en la declaració de Joan Torres «Batlet», en contradicció amb els altres setze testimonis de la major solvència moral. En queden finalment dos informes més: el del cap de la policia i el del cap de Falange d'Eivissa. Quant al primer, «és sobradament coneguda la seva actuació per les autoritats». Quan al segon, us he de dir que és fill de Joan Torres. Deixo a criteri del tribunal el ponderar el valor d'aquells informes.

El senyor Albert ha estat i és víctima de les passions polítiques dels cacics eivissencs. El caciquisme a Eivissa continua sent un problema que haurà de solucionar d'una vegada per totes el «Glorioso Movimiento Nacional». Els mateixos senyors en totes les situacions polítiques han estat els amos, amb els partits de torn, amb la Dictadura, amb la República, han trobat sempre la manera de fer prevaler la seva voluntat per dominar les corporacions públiques i poder obrar en favor dels seus negocis i ambicions.

El senyor Albert va treballar en favor de la seva terra, aconseguint entre d'altres millores, l'institut nacional, reparació parroquial, solució al problema escolar, etc. Va pertànyer al Partit Radical-Socialista i a l'Aliança de Llauradors, però això és explicable perquè significava un dic de contenció als cacics. Sabia els beneficis que per als pescadors representava el Pòsit, entitat apolítica, i quan els pagesos varen demanar-li consell, va pensar en una entitat semblant, fundant un sindicat o cooperativa que lliurés els petits propietaris i majorals dels intermediaris que els arruinaven.

Una vida dedicada al treball i l'estudi mereix el descans a la vellesa. En aquest cas, les passions caciquils han pogut assestar un cop sobre el venerable ancià que aneu a jutjar. Aquest defensor sol·licita per ell la lliure absolució.

El mateix dia, el tribunal dictava la sentència: donava per provat que el mestre Antoni Albert i Nieto, gestor municipal durant el règim del

Commemoració
del salvament
de quatre naufrags
a l'illa des Penjats,
el 23 de juny del
1926. A la dreta,
amb corbata i gorra,
Antoni Albert.
Al centre de
la imatge, amb
corbata, Carlos
Roman.

Front Popular, organitzador i primer president per encàrrec de Marcel·lí Domingo del Partit Republicà Radical Socialista d'Eivissa, va acceptar dels dirigents marxistes el càrrec de president de la Creu Roja «en atenció a les condicions de veterà camarada que en ell concorrien».

Tot i que el fiscal qualificava els fets com a delictes d'inducció a la rebel·lió, el tribunal va considerar que era autor d'un delictes consumat d'auxili a la rebel·lió, més greu que el d'inducció, atès que el processat va posar el seu prestigi i cultura a favor de la «subversió roja», acceptant el càrrec de president de la Creu Roja, «fent semblar com a normal i humanitària la vida a la zona dominada pels marxistes». Per tot això el va condemnar a la pena de dotze anys i un dia de reclusió. El processat responia civilment amb tots els seus béns pels perjudicis

que amb els seus actes havia ocasionat al «Glorioso Movimiento Nacional Salvador de España».

Un dels membres del tribunal, el tinent José María Alfín Delgado, va formular un vot particular. Considerava que Antoni Albert havia acceptat el càrrec de president de la Creu Roja simulant unes aparents condicions humanitàries molt llunyanes de la realitat, sobretot perquè pocs dies després d'aquell nomenament, el 13 de setembre, eren assassinades al Castell d'Eivissa moltes persones que hi estaven detingudes. Concloïa el tinent Alfín que el processat era autor d'un delictes d'adhesió a la rebel·lió, la variant més greu del delictes de rebel·lió militar (Riera 2018: 20) i demanava per a ell la pena de reclusió perpètua.

No obstant això, el 28 de març del 1939, afectat de diabetis i bronquitis crònica, va sortir en llibertat

provisional. El 24 de maig de 1940 la seva condemna va ser commutada per la de sis anys de presó i el 17 d'octubre del 1942 va quedar definitivament extingida la pena. Antoni Albert i Nieto va morir a Eivissa, el 21 de desembre del 1945, a l'edat de 78 anys.

Aquest expedient és una mostra ben representativa de la justícia de Franco. «Tots els consells de guerra pels quals passaren desenes de milers de persones només eren farses jurídiques que no havien de provar res, perquè ja estava demostrat prèviament que els acusats eren rojos i per tant culpables» (Casanova, J., *El País*, 23 d'agost de 2018).

Bibliografia

CARDONA I COSTA, Antònia (1991). *Antoni Albert i Nieto, un mestre eivissenc*. Consell Insular d'Eivissa i Formentera: Eivissa.
FONTANA, Josep (1986). *España bajo el franquismo*. Crítica: Barcelona.
RIERA ESCANDELL, Francisca (2018). *Repressió institucional en el primer franquisme*. Consell Insular d'Eivissa: Eivissa.
ROMERO, J. M. L. & VIDAL, J. M. (2004). *Cartes a Lerroux*. Ed. Mediterrània: Eivissa.

«El senyor Albert
ha estat i és víctima
de les passions polítiques
dels cacics eivissencs»

LUIS RUIZ VAL
PRESIDENT DEL FÒRUM PER LA
MEMÒRIA D'EIVISSA I FORMENTERA ■